कक्षा सातको नेपालीमा प्रयुक्त अव्यय शब्द

लीला आचार्य
परीक्षा क्रमाङ्क : २०४००१५/२०७१
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-१-३१७-२००९

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षा विभाग
सुरुङ्गा, झापा
सन् २०१८/२०७४

प्रतिबद्धता-पत्र

प्रस्तुत कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त अव्ययको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मैले सम्बन्धित पक्षमा गहन अध्ययन गरी तयार पारेको छु । यसमा भएका तथ्य सबै प्रामाणिक हुन् । यो मेरो मौलिक प्रस्तुति हो । अन्यथा भएमा म कानुनअनुसार दण्डित हुन तयार छु ।

५ मार्च २०१८

शोधार्थी

लीला आचार्य

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
कनकाई नगरपालिका-३, सुरुङ्गा (झापा)
स्था : २०४७
☎ ०२३-५५०१५३
Fax : ०२३-५५०८५३
Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.
प.सं.

मिति :..............................

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा विषयको पाठ्यांश नेपाली शिक्षा ५९८ प्रयोजनार्थ प्रस्तुत *कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त अव्यय शब्द* नामक शोध शीर्षकको शोधपत्र यस क्याम्पसका शोधार्थी छात्रा लीला आचार्यले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको यस शोधकार्यसँग म पूर्ण रूपमा सन्तुष्ट छु । यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

५ मार्च २०१८

उपप्रा. सेरबहादुर बानियाँ

शोधनिर्देशक

त्रि.वि.बाट सम्बन्धन प्राप्त
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
कनकाई नगरपालिका, सुरुङ्गा (झापा)
स्था : २०४७
☎ ०२३-५५०१५३
Fax : ०२३-५५०८५३
Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.
प.सं.

मिति :.........................

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गा, झापाबाट स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षको नेपा.शि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका निमित्त शोधार्थी लीला आचार्यद्वारा तयार पारिएको *कक्षा सातको नेपालीमा प्रयुक्त अव्यय शब्द* शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

....

उपप्रा. सेरबहादुर बानियाँ

शोध निर्देशक

....

सहप्रा. डिल्लीप्रसाद दुवाडी

बाह्य परीक्षक

....

उपप्रा. विष्णुप्रसाद कोइराला

विभागीय प्रमुख

मिति : ०९ अप्रेल २०१८ (२०७४/१२/२६)

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको शोधपत्रको प्रयोजनका निम्ति तयार पारिएको हो । प्रस्तुत शोधपत्रलाई प्रस्तुतियोग्य बनाउनका लागि शोध निर्देशक कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका सहायक क्याम्पस प्रमुख आदरणीय गुरु उपप्रा. सेरबहादुर बानियाँज्यूले पुऱ्याउनु भएको सहयोगका लागि आभार प्रकट गर्दछु ।

यस शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह सुझाव दिनुहुने कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका नेपाली विभागका विभागीय प्रमुख उपप्रा.विष्णुप्रसाद कोइराला तथा क्याम्पस प्रमुख उप.प्रा. विकासप्रसाद उप्रेती साथै मेरा आदरणीय गुरुहरू सहप्रा. जीवनाथ सुवेदी र स.प्रा. तेजप्रसाद खनालप्रति म कृतज्ञ छु । जीवनका हरेक क्षेत्रमा मेरो अध्ययनको अवसरमा कुनै व्यवधान खडा हुन नदिई यस अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउनु हुने मेरा श्रद्धेय बुबा टङ्क आचार्य र माता विष्णुमाया आचार्यमा विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । यो शोधपत्र तयारीका क्रममा मलाई सल्लाह सुझाव दिनुहुने अग्रजप्रति विशेष आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

शोधकार्यको सुसाङ्ख्य टङ्कण, भाषिक शुद्धीकरण एवम् मुद्रणका लागि सहयोग पुऱ्याइदिनु हुने सौजन्य डेस्कटप बिर्तामोड-१ की मैया बरालप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली शिक्षा विभाग, कनकाई बहुमुखी क्याम्पसप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

लीला आचार्य

शोधसार

प्रस्तुत कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त अव्ययको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो । कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकका कथा र जीवनीमा अध्ययनको प्रयोगको स्थिति कस्तो र कुन प्रकारको रहेको छ ? अध्ययन पदहरूको प्रयोगको सिलसिला कस्तो र कुन प्रकारको छ ? प्रयुक्त अव्यय पदहरू कुन कुन वर्गमा (नामयोगी, क्रियायोगी, संयोजक, विस्मयादिबोधक र निपात)मा पर्दछन् ? कुनकुन विधामा बढी अव्यय पदहरूको प्रयोग गरिएको छ ? अव्यय पदहरू कक्षागत रूपमा स्तरीय र उपयुक्त छन् वा छैनन् ? सबल तथा दुर्बल पक्ष के कस्ता रहेका छन् ? भनी अध्ययन गरिएको छ ।

यो शोधपत्रमा प्राथमिक र द्वितीय सामग्रीको छनौट गरिएको छ। प्राथमिक सामग्री अन्तर्गत कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समावेश भएको कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त अव्यय पदहरूको अध्ययन रहेको छ भने द्वितीय सामग्री अन्तर्गत प्रस्तावित शोधपत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न शोधपत्रहरू, प्रकाशित खोजमूलक लेखहरू, प्रतिवेदनहरू र भाषाशिक्षणसम्बन्धी पुस्तकहरूको उपयोग गरिएको छ ।

कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समावेश भएका कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त अव्यय पदहरूको विश्लेषणका सीमाहरूमा कक्षा सातको वर्तमान नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७१), पाठ्यपुस्तकको कथा र जीवनी विधामा मात्र केन्द्रित रहेको छ ।

'मामालाई सुधार्ने भाञ्जो' कथामा अव्यय पदहरू ३० वटा पाइयो। जसमा नामयोगी १८ वटा रहेका छन् भने क्रियायोगी ४ वटा रहेका छन् । त्यसैगरी संयोजक ४ वटा रहेको पाइयो भने विस्मयादिबोधक २ वटा र निपात २ वटा रहेको पाइयो। जनकप्रसाद हुमागाईंद्वारा लिखित 'सात दिने सभा' कथामा जम्मा २० वटा अव्यय शब्दहरू रहेको पाइयो । नामयोगी १३, क्रियायोगी १, संयोजक ३, विस्मयादिबोधक १ र निपात २ पाइयो । 'सुन उगेल्ने भाले' कथाका अव्यय पदहरूलाई हेर्दा जम्मा २४ वटा अव्यय शब्दहरू रहेको पाइयो । जसमा नामयोगी १३ वटा, क्रियायोगी ७ वटा, संयोजक २ वटा र निपात २ वटा पाइयो भने विस्मयादिबोधकको प्रयोग नभएको पाइयो ।

'बोधिसत्व' कथामा २३ वटा अव्यय शब्दहरू रहेको पाइयो। जसमा नामयोगी १४ वटा, ५ वटा क्रियायोगी, २ वटा संयोजक, १ वटा निपात पाइयो भने विस्मयादिबोधक नभएको पाइयो। 'रिसको राक्षस' कथामा यस पाठमा अव्यय पदहरूतर्फ हेर्दा नामयोगी ३६ वटा अव्यय शब्दहरू रहेको पाइयो। जसमा नामयोगी १४ वटा, क्रियायोगी १० वटा, संयोजक ४ वटा, विस्मयादिबोधक ४ वटा र निपात १ वटा पाइयो। 'बाक्लो दाल' कथामा कथाकारले अव्यय पदको प्रयोगको अवस्थालाई हेर्दा जम्मा २६ वटा अव्यय पदहरू रहेको पाइयो। जसमा नामयोगी १० वटा, क्रियायोगी ११ वटा, संयोजक २ वटा, विस्मयादिबोधक १ वटा र निपात ३ वटा रहेको पाइयो। 'साहित्यकार झमक' जीवनीमा जम्मा २९ वटा अव्यय शब्दहरू रहेको पाइयो। यसमा नामयोगी १७ वटा, क्रियायोगी ३ वटा, संयोजक २ वटा, निपात ३ वटा पाइयो भने विस्मयादिबोक नभएको पाइयो। 'अलेक्जेन्डर फ्लेमिङ'को जीवनीमा ३३ वटा अव्यय पदहरू रहेको पाइयो। जसमा नामयोगी १८ वटा, क्रियायोगी ७ वटा, संयोजक ५ वटा, विस्मयादिबोधक १ वटा र निपात २ वटा रहेको पाइयो। 'आबाल ब्रह्मचारी षडानन्द'को जीवनमा जम्मा २१ वटा अव्यय पद रहेको पाइयो। जसमा नामयोगी ११ वटा, क्रियायोगी २, संयोजक ४ वटा, विस्मयादिबोधक १ वटा र निपात २ वटा रहेको पाइयो। यी पाठहरूभित्र प्रवेश गरी गहन अध्ययन गरी निचोड निकालिएको छ।

विषय सूची

विषय **पृष्ठ**

अध्याय एक

शोधप्रस्तावको परिचय

अध्ययनको पृष्ठभूमि १
समस्या कथन ४
अध्ययनको उद्देश्य ५
अध्ययनको औचित्य र महत्त्व ५
अध्ययनको सीमाङ्कन ६
अध्ययनको रूपरेखा ७

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

पूर्वकार्यको समीक्षा ८
पूर्वकार्यको अध्ययनको उपादेयता ११
सैद्धान्तिक अवधारणा ११

अध्याय तीन

अनुसन्धान विधि

अनुसन्धानात्मक ढाँचा २१
तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषणात्मक विधि २१
तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोत २१
तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरू २२
तथ्याङ्क सङ्कलन विधि २२
तथ्याङ्क विश्लेषण विधि २३
अनुसन्धान प्रक्रिया २३

अध्याय चार

तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण

‘मामालाई सुधार्ने भाञ्जो’ कथा २४

‘सात दिने सभा’ कथा २६

‘सुन उगेल्ने भाले’ कथा २८

‘बोधिसत्वको कथा’ कथा ३०

‘रिसको राक्षस’ कथा ३२

‘बाक्लो दाल’ कथा ३४

‘साहित्यकार झमक’को जीवनी ३६

‘अलेक्जेन्डर फ्लेमिङ’को जीवनी ३८

‘आवाल ब्रह्मचारी षडानन्द’को जीवनी ४०

कथा र जीवनी विधाका पाठगत अव्यय पद ४२

अध्याय पाँच

सारांश, निष्कर्ष र सुझावहरू

सारांश ४७

निष्कर्ष ४७

उपयोगिता ४९

सन्दर्भसामग्री सूची

सङ्क्षेपसूची

संक्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
अ.प्र.	अप्रकाशित
उपप्रा.	उपप्राध्यापक
एम एड	मास्टर अफ एजुकेशन
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
डा.	डाक्टर
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नं.	नम्बर
नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
पृ.नं.	पृष्ठ नम्बर
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
ने.बृ.श.	नेपाली बृहत् शब्दकोष
रा.शि.प.यो.	राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना
सहप्रा.	सहायक प्राध्यापक